

РЕФЕРЕНДУМ ЯК ФОРМА ПРЯМОЇ ДЕМОКРАТІЇ

Кольва Д.Д., здобувач ступеня вищої освіти бакалавра 2 курсу Навчально-наукового інституту №3 Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: доцент кафедри конституційного права та права людини Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук **Терещенко Л.В.**

Термін «референдум» у науковій літературі, розглядається як спосіб прийняття законів, ухвалення рішень з найважливіших питань суспільного життя шляхом прямого волевиявлення громадян під час всенародного голосування [2].

Об'єктом референдумів є законопроекти, питання внутрішньої і зовнішньої політики держави. Наявність референдуму є продовженням волевиявлення індивідів. Щоправда таке волевиявлення може бути суперечливим: з огляду на унікальність кожного індивіда і на відмінності громадської думки, представництво однією людиною іншої завжди приблизне і недосконале. [1].

На референдумі також можуть розглядатися міжнародні договори, що мають необмежений термін або не можуть бути зупинені, а також договори, що передбачають вступ до міжнародних організацій чи включають уніфікацію законодавства [5]; – оцінки законодавчих федеральних законів, зокрема законів, проголошених невідкладними, термін яких перевищує 1 рік, а також федеральних постанов у межах, передбачених конституцією, та майбутніх міжнародних договорів вияснення питань поточної економічної, соціальної політики та повсякденних господарських проблем.

У демократичних країнах референдуми становлять базову основу політичної системи, одну з найважливіших форм здійснення народного суверенітету. За допомогою референдуму вирішувалися питання про вступ Іспанії до НАТО, вступ та вихід Великобританії до Європейського Союзу, вступ Швейцарії – до Організації Об'єднаних Націй. За допомогою референдумів були створені конституції Данії, Естонії, Литви, Польщі, Туреччини, Франції та інших країн. На референдумі 1 грудня 1991 р. було прийнято рішення про державний суверенітет України.

Проблематику референдуму було розглянуто у працях як зарубіжних так і вітчизняних дослідників. Розвиток інститутів референдуму, конституційні межі його використання у різних країнах розглядаються у працях з конституційного права [5; 6;]. Цінний матеріал з досвіду використання референдуму у демократичній практиці США знаходимо в праці Джозефа Ф. Ціммермана, але для початку варто згадати, що початок інституту референдуму був закладений ще в Стародавньому Римі, проте датою проведення першого референдуму вважають 1439 рік, а його батьківщиною – Швейцарію, зокрема Берн, саме вона є загальним прикладом проведення референдумів, адже беручи до уваги статистику впродовж 1970–1995 рр. у європейських країнах на національному рівні було проведено 46 референдумів із 48 питань, то у Швейцарії – 76

референдумів із 217 питань. Причому використання цієї форми прямої демократії тут виявляє тенденцію до зростання [1].

Досвід у сфері народовладдя знаходимо у Франції, Польщі, Латвії, Литві та інших країнах. Прикладом може слугувати президент Франції Шарль де Голль який серед післявоєнних політиків практикував проведення в Європі загальнонаціональних референдумів. Відомий випадок, коли він, навіть за відсутності конституційного права на референдум, розпустив парламент і призначив референдум, одне з питань якого стосувалося прийняття нової конституції.

Проведення референдумів знаходить своє відображення у законодавчих актах багатьох країн. Наприклад, у США після прийняття Декларації незалежності (1776 р.) конституційні конвенти штатів Массачусетс і Нью-Гемпшир запропонували виборцям для схвалення проекти конституцій, розроблені законодавчими органами штатів. У 1778 р. виборці Нью-Гемпширу відкинули запропонований конституційним конвентом проект конституції. Новий проект її був схвалений у 1784 р. [4]. Особливості проведення референдуму в Україні аналізують В. Погорілко [1] і О. Могилевець [7].

Американські дослідники розрізняють: референдум на рівні штату, місцевий референдум, референдум з приводу конституції або певного закону, ще й дорадчий, обов'язковий, добровільний та референдум-петиція.

Отже дорадчий референдум виражає думку виборців з приводу тих чи інших питань і проводиться тоді, коли законодавчий орган шукає поради в електорату, поставивши певне питання на голосування. Обов'язковий референдум відбувається з питань ухвалення місцевих статутів або внесених поправок до них, а також при розгляді зміни муніципальних кордонів і надання певним муніципалітетам відповідних статусів. У свою чергу добровільний референдум ініціюється законодавчим органом, який вирішив дозволити виборцям визначити політику у певному питанні, часто внаслідок його суперечливої природи. Референдум-петиція – це своєрідний прямий референдум-протест, що забезпечує вето з боку громадян, даючи виборцям змогу за допомогою петицій зупинити запровадження певного закону.

Українські ж дослідники, на відміну від свої американських колег, розрізняють два види референдумів: імперативні та консультативні. Критерієм цього поділу є правові наслідки рішень, прийнятих референдумами. Рішення референдумів першого виду мають вищу юридичну силу стосовно інших нормативно-правових актів органів державної влади та місцевого самоврядування, а рішення референдумів другого виду мають дорадчий характер і враховуються під час прийняття рішень відповідними державними органами [3].

Швейцарія є прикладом країни де повноцінно реалізується механізм впливу громадськості на вироблення державної політики. За допомогою референдумів у цій країні поступово створюється унікальна модель консенсусної демократії.

Головною метою проведення референдумів у цій країні є – внесення конституційних змін, запропонованих федеральною асамблеєю, які вимагають обов'язкового референдуму. Внесені конституційні поправки схвалюються

подвійною більшістю голосів виборців: переважною кількістю по країні загалом та у більше ніж половині з 26 кантонів [5]; – визначення процедури ратифікації міжнародних договорів (50 тис. виборців або 8 кантонів можуть вимагати проведення референдуму з прийняття договору, якщо це не потребує внесення поправки до конституції). Застосування ж цього досвіду українськими державними політиками і політтехнологами, на мою думку, може позитивно позначитися на перезавантаженні усієї політичної системи суспільства.

Лише з 2004–2005 рр. у Швейцарії було шість референдумів на федеральному рівні, на яких були вирішені 11 питань щодо підвищення пенсійного віку жінок, заборони експериментів з клітинами людських ембріонів, проведення податкової реформи тощо. В Україні ж за роки Незалежності було проведено лише 9 із них 2 псевдореферендуми у 2014 році не були визнані ,ні українською, ні світовою спільнотою. Це референдум про статус Криму та референдум на Донеччині та Луганщині.

На нашу думку така різниця обумовлена відсталими інститутами прямої демократії в Україні, а на сьогоднішній день найголовніший вияв прямої демократії за участі громадян є вибори. Що ж стосується законодавства про референдуми, то з ним в нашій державі не все остаточно визначено.

Звичайно завдяки закону «Про всеукраїнський та місцеві референдуми» від 3 липня 1991 року, було проведено два всеукраїнських референдуми та низку місцевих референдумів, і саме завдяки йому 1 грудня 1991 року було проведено перший всеукраїнський референдум, який підтвердив Акт проголошення незалежності України.

Але вже результати наступного всеукраїнського референдуму з приводу вдосконалення системи державного управління, який відбувся 2000 року, враховані не були.

В 2012 році було затверджено новий документ «Про всеукраїнський референдум». Цей закон мав низку недоліків. Основним з яких була можливість завдяки цьому документу вносити прямі зміни до Конституції «за народної ініціативи», що суперечило нормам Основного закону. А вже у 2018 році, цей закон був визнаний Конституційним судом таким, що не відповідає нормам Основного закону.

Відсутність закону в Україні який включав би в себе відповідні ініціативи з приводу проведення референдумів є великим мінусом для прямої демократії в країні. На сьогоднішній день такий законопроект існує лише в ідеї. Щоправда, відповідний законопроект вже зареєстрований у парламенті і розглядається на предмет відповідності нормам Основного закону Конституційним судом. Це законопроект №1015 2019 року , але в ньому не має вибудованого чіткого і зрозумілого законодавчого механізму. Так як у законопроекті пропонується лише розширити статтю 93 Конституції України всього двома пунктами. По-перше, визначити за народом України право законодавчої ініціативи. По-друге, закріпити норму про те, що «закон ухвалюється відповідно до вимог законодавчої процедури, визначеної Конституцією України та законами України»

Підсумовуючи вище сказане, варто зазначити, що референдум є важливою формою прямої демократії, безпосереднього здійснення громадянами

законодавчої влади. За процедурою, схожою на процедуру проведення політичних виборів, громадянам пропонують зробити свій вибір із альтернативних відповідей на поставлені питання. У сучасних демократичних країнах використовуються такі види референдумів: дорадчий, обов'язковий, добровільний, референдум петиція. Владою цього суспільно-політичного заходу (крім можливості упереджено тлумачити його) є те, що він призводить не до спільної, а до єдиної думки, яка ігнорує інше бачення вирішення проблеми, змушує до однозначного вибору вирішення складних, часто суперечливих питань.

Список використаних джерел:

1. Арбластер Е. Ключові ідеї демократії / Ентоні Арбластер // Демократія : антологія / упор. О. Проценко. Київ: Смолоскип, 2005. С. 41–78.
2. Верба С. Представницька демократія і демократичні громадяни: філософське та емпіричне розуміння / С. Верба // Демократія : антологія / упор. О. Проценко. Київ: Смолоскип, 2005. С. 941–982
3. Денисенко В. Референдум: перемога буде за нами / В. Денисенко // Поступ. – 2000
4. Конституція України: Основний Закон України від 28.06.1996
5. Кравченко В. Конституційне право в Україні / В. В. Кравченко. 4-е вид., виправ. та доп. Київ: Атіка, 2006. 568 с.
6. Могилевець О. Референдум: швейцарський досвід та українські проблеми / О. Ю. Могилевець // *Наукові записки: Політичні науки*. Т. 57. Київ: Видавничий дім «Києво- Могиллянська академія», 2006. С. 88–92.
7. Референдум як форма прямої демократії: міжнародний та вітчизняний досвід Маркітантов В., Нечитайло В., 2015

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ: РЕАЛІЇ СЬОГОДЕННЯ

Коршак І. В., здобувач ступеня вищої освіти бакалавра 2 курсу Навчально-наукового інституту №3, Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: старший викладач кафедри конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук **Сьох К. Я.**

Забезпечення прав людини в Україні ніколи не втратить своєї актуальності, тому що, ми повинні знати свої права та боротися за те, щоб вони не порушувались. Адже, права людини - це те, чого ніхто не може вас позбавити. Права людини як броня - вони захищають нас; вони як правила — говорять нам, як себе поводити; і вони як арбітри — ми можемо до них звертатися. Вони абстрактні — як емоції, і як емоції вони належать всім й існують, що б навколо не відбувалося. Вони подібні до природи, тому що їх можна зневажити; та до духу, тому що їх неможливо зруйнувати [1].

Права людини - комплекс природних і непорушних свобод і юридичних можливостей, обумовлених фактом існування людини в суспільстві. Право виступає мірою свободи і зміст його в тому, щоб узгодити свободу окремої